

Ködképek egy könyvtáros múltjából (2)

Szakmai gyakorlatok és „szemináriumok”

Az 1960-as években a Magyar Írók Szövetségének Könyvtára, mely – akárcsak most is – a fenntartó Bajza utcai épületének félemeletén szolgálta az intézményt és annak tagságát, ugyancsak sajátos funkciójú és légkörű létesítmény volt. A szépirodalom, az irodalomtudomány és más humaniórák széles területét felölelő állománya valamikor a „fordulat éve” után jött létre: megszüntetett kaszinói és egyesületi, államosított kiadói könyvtárakból, magán könyvgyűjteményekből hozták létre az alapjait. A Rákosi-éra cenzorai is valahol, valamikor az itt található könyveken dolgoztak – ceruzás bejegyzéseik megmaradtak több kötet előzéklapján („imperialista, polgári, klerikális, idealista” jelzővel illetve ítélték ezek az anonim ellenőrök nem nyilvános könyvtári állományba valónak sok-sok művet). Mi tagadás, a Magyar Írók Könyvtára szépen gyarapodott – egyrészt ún. kiadói köteles példányt kapott az irodalmi művekből, és volt arra pénzügyi keret, hogy antikváriumokból az írói érdeklődés körébe tartozó történelmi, művelődéstörténeti, bölcséleti munkákkal folyamatosan bővíteni, pótolni lehessen a gyűjteményt. Amikor én odakerültem, már három szakképzett könyvtáros szolgálta az intézményt, s mivel zárt intézmény volt, és csak a Szövetség bejegyzett tagjai, valamint irodalmi kiadók munkatársai meg a Magyar Népköztársaság Irodalmi Alapjának tagjai látogathatták, olvasóközönsége nem volt nagy számú. Igaz, a használat mértéke számukra nem volt korlátozott: ki-ki annyi kötetet kölcsönözött, amennyit akart, vagy amennyit képes volt elvinni... A közel 200 ezer kötet törzsrésze hatalmas, szinte a mennyezetig emelkedő polcon állt: a könyvtár egésze szabadpolcos, illetőleg szabadraktár volt (igaz, ezeket a kifejezéseket akkor még épp csak tanulgattuk) – egyes részeken a felső sorokat csak létrával lehetett elérni. Volt munkamegosztás a munkatársak között, de a szolgálat centrumában az olvasók kiszolgálása állt.

Kezdő és akkoriban diplomázó könyvtárosként közel hét évet töltöttem ott, az azonban nem mondható, hogy az alapos, a könyvtári szakmai gyakorlat minden tekintetében optimális körülmények között. Ugyanakkor az a „testközeli – hogy úgy mondjam – slendriánság”, mely minden túlzó, felesleges, akadémikus precizitástól és adminisztrációtól mentesítette magát, barátságos légkörrel járt, és így az írók, műfordítók szívesen látogatták. Hiszen olyasmit kaptak itt meg könnyen, ami munkájukhoz vagy tágabb szellemi érdeklődésük kielégítéséhez kellett. (Ha kijöttek a *Bajzába* valami adminisztratív szövetségi ügy miatt vagy egy-egy szakosztályi rendezvényt látogatandó, a könyvtárban is elidőztek gyakorta.) A Szövetség élén akkoriban Darvas József elnökként, Dobozy Imre főtitkárként és Garai Gábor titkárként állt; az írói testület párttitkárként jó ideig Tóth Dezső, az éles tollú ideológus–kritikus amolyan külső munkatársként vett részt a ház életében.

Mint minden könyvtárnak, ennek is megvolt a törzsolvasói köre: ők nemcsak kölcsönöztek, hanem a kis, kézikönyvekkel jól felszerelt olvasótermet is használták, folyóiratokat forgattak, alkalmanként ott adtak találkozót egymásnak. Szinte a könyvtár „beltagjának” számított Vajda Endre, aki a Nyugat harmadik nemzedékének és a „Magyar Csillag” meg az „Ezüstkor” írógenerációjának jeles eszéistája, valamint műfordító volt.

Akkoriban sokszor megfordult a könyvtárban Mándy Iván, Rákos Sándor, Végh György, Vészi Endre, Hamvas Béla, Kálnoky László, Somlyó György, Bihari Klára, Majtényi Zoltán, Kuczka Péter, Jobbágy Károly, Szeberényi Lehel, a „Tenkes kapitányá”-ról nevezetes Örsi Ferenc és az akkor még fiatal íróknak számító Moldova György, Galgóczi Erzsébet és még sokan mások. Tamkó Sirató Károly akkoriban készülő gyerekverseinek egy részét az olvasóteremben írta – különös és tünevényes ember volt az egykori avantgárd költő: jógázott és egészséges életet élt; még a legnagyobb havas télben is saruban jelent meg (igaz, ez alatt vastag gyapjúzokni védte a lábát). A könyvtár vezetőjéhez (a később magángyűjtőként ismertté vált), Deák Déneshez fűződő barátsága hozta be rendszeresen az akkoriban Szerb Antal-monográfiáján dolgozó Poszler Györgyöt meg a nyelvész Zsilka Jánost. A kölcsönzést, a tájékozódást a könyvtárosok és az olvasók közötti eszmecsere, diskurzusok is kísérték – elsősorban a visszahozott vagy elvitt művekről, de folyt a szó a politikáról, elsősorban az irodalompolitika kurrens ügyeiről (amelyekben a leggyakrabban emlegetett személy persze Aczél György volt).

Alighanem inkább az irodalomról, műhelykérdésekről, az irodalmi élet ágas-bogas dolgairól (egyes esetekben annak régebbi dolgairól) és persze az állományról tanulhatott meg sok mindent az olvasószolgálatos ügyeletes, de ezek az évek elsősorban nem a könyvtári ismereteit mélyítették el. Volt azonban egy esemény, sőt egy több éves eseménysor, amely még ebben a tekintetben is szerencsés tapasztalatokkal szolgált. Történt ugyanis, hogy a szövetségi székházépület félelemletli könyvtárának fődémtérhelését egy építészeti felmérés túlzónak tartotta, és egy statikai szakvélemény is a könyvtár bezárását és a padozat megerősítését javasolta. A könyvtárat így több mint egy évre bezárták, a könyvtárosok többsége az OSZK-ba került „vendégmunkára”, de a vezetőség ragaszkodott ahhoz, hogy egy könyvtáros maradjon. Rám esett a választás. Először is be kellett csomagoltatni a teljes állományt (ládahegyek és csomagolóbrigádok lepték el a tereket), méghozzá úgy, hogy a rendje alapvetően megmaradjon. Az akkori Vásárváros egyik üres pavilonjába végül több napi munkával szállította el a MASPED-konvoj a ládába és méteres, jellel ellátott kötegekbe csomagolt gyűjteményt. A felújítás befejezéséig ott raktározódott... A visszaköltöztetés 1967 nyarán ugyancsak nagyszabásúnak rémlő hadművelet volt. Ezt úgy kellett megoldani, hogy a szállítmányok egységei a raktári rend logikája, fordított „szekvenciája” szerint kerüljenek az újra felállított polcokra. S mikor a kicsomagolás és a raktári rend teljes visszaállítása megtörtént, a régi, kusza, sokszor „javított” leltárkönyvek alapján le kellett vezényelni egy teljes állományellenőrzést (ez a feladat évek óta halasztódott, és a Szövetség vagyoni és pénzügyi ellenőrzését végző minisztériumi „revizorok” igencsak morcosan nézegették ezeket az ódon dokumentumokat, amelyekben szinte már senki sem igazodott el). Akárcsak a be- és kicsomagolást, ezt is az alkalmi órabéres különmunkára felvett OSZK-munkatársakból szervezett könyvtárosi brigádok végezték helyi irányítás mellett. Nem is annyira a könyvtárosságból, hanem a szer-

vezés csínyeiből és rafinériából volt ez nagy lecke e sorok írójának – sikereit, kudarcait, a „hadtáp” megszervezésének és praktikumának fordulatait máig is őrizi az emlékezet...

* * *

1968-ban az OSZK-KMK munkatársai közé kerülve (az „Új Könyvek” társadalomtudományi rovatait és Pelejtej Tiborral együtt az „Eseménynaptár” számait szerkesztettem, illetőleg a közművelődési könyvtárak pedagógiai és helyismereti állományépítésével és bibliográfiáival foglalkoztam módszertanilag) persze egészen más közegbe érkeztem. Az Állománygyarapítási Osztályon többek között Iszlai Zoltánnal, Fodor Andrással, Szilágyi Tiborral együtt dolgozni – ez már magában is a szakmai, elvi kérdések és viták sűrű közegébe vitt, igazán csendes és figyelő pozíciót azonban reggelenként vettem fel. Ekkor – úgy 8 óra tájban – az intézmény Könyvtári és Dokumentációs Osztályának előterében folyt a munkatársak reggeli kávézása. Aki még ismerte a Múzeum utca 3. sz. épületet, annak eleven emléke lehet arról, hogy az elaggott épület portásfülkéjétől a kapualjból balra vezetett fel a lépcső a dokumentációs részleg előterébe (ebből nyílt a xerox- és rotaprint gépek kis helyisége). A két szörtyögő, bugyborékoló kávéfőző gép gőze árasztotta el az ablaktalan, neoncsövekkel megvilágított kisded teret, ahol – emlékeim szerint – permanens szakmai vita folyt kávézás közben. Avatott és az én szememben is nagy tekintélyű férfiak és nők vitáztak például az indexelés finom problematikájáról, ebben Bóday Pál és Horváth Tibor vitték a prímet; más alkalommal viszont Sallai István körül a munkatársak a közművelődési könyvtárak fejlesztési irányelveinek prenatális kérdéseit vitatták (az ún. „békéscsabai” anyag – a könyvtári konferencia előkészítésének időszakában jártunk), de színre kerültek, szinte rendszeresen, a művelődési házak dolgai is... Ennek kapcsán meg Bíró Verát, a főosztály vezetőjét és Kondor Magdát emlegették gyakorta, s a jólétesültek Futala Tibor, Verseghy Ferenc, Gerő Gyula és Papp István (a Könyvtári Osztály munkatársainak) híreire hivatkoztak. Barabási Rezső, a KMK akkori igazgatója a gépesítési kísérleteket felettébb forszírozta, e jó szándékú és lelkes munkálatoknak viszont Urbán László volt a letéteményese. Hiányos persze a témalistám, de e vitákat, beszélgetéseket hallgatva úgy érezhettem, hogy ideje lesz az intézmény szakkönyvtárát intenzíven használni, mert itt olyan komoly és fontos dolgokról van szó, amelyekről sem az egyetemi órákon, se a Bajza utcai könyvtár – szellemileg más – tereiben nem volt alkalmam és módon hallani. Vagyis: ideje lesz megtanulni végre a „szakmát” vagy legalább is annak egynemely szeletét.

Az OSZK hajdani épületegyütteseiből a talán legsiralmasabb ez a Múzeum utcai volt (nemrégiben lebontották, de az egykor egy neves lovag magánpalotájaként szolgáló ház homlokzatát az új irodaház-építőknek, mintegy díszletként, újra fel kellett építeniük). Az épületben faoszlopok tartották a mennyezeteket, mert félfő volt, hogy a sok íróasztal és könyv terhelésétől valami katasztrófa történik. (Lám, megint a statikusok okvetetlenkedtek.) Egyszer valami dolgom akadt az épület alagsorában lévő asztalosműhelyben. Ez épp az akkori szobám alatt helyezkedett el, csak két és fél szinttel lejjebb. Akkor láttam meg, hogy a vertikálisan, szintről szintre beépített pótlólagos faoszlopok legalsó, alagsori egysége nem is földön áll: kb. fél méterre a talajtól, a műhely mennyezetébe erősítve lebeg csak a térben.

Fordított példázatnak szánom ezt az építészeti, statikai abszurditást. Meglehet, hogy a könyvtárügy – legalábbis az említett személyek és viták szemszögéből – inverz módon működött? Lent a mélyben – például a Múzeum utca, a KMK könyvtári, szellemi műhelyében – álltak az „oszlopok”. S feljebb, fentebb? Ki tudja... Abban azonban biztosak lehetünk, hogy a Pártközpontig, ama „Fehér házig” jobban elláttak a felelősök, a Művelődésügyi Minisztérium felelősei (a Szalay utcából), mint akár a Kertész utcai FSZEK-fiókig vagy az egyik (akármelyik) falu kis könyvtáráig. (Befejezésül hadd kanyarodjak vissza az Írószövetséghez: Darvas József elnök- és íróelvtárs akkoriban hirdette meg az „Olvasó népért” mozgalmat.)

Fogarassy Miklós